

BİLE: KULLANIM DEĞERLERİ

“BİLE” KULLANIMINDA ÖNVARSAYIMLAR VE İMALI ANLAMLAR

*Ece KORKUT**

ÖZET

Bu makalede zarf ve bağlaç işlevleriyle ele alınan “bile” sözcüğünün kullanım değerleri incelenmiştir. 22-29 Temmuz 2012 tarihleri arasında Cumhuriyet Haber Portalı'nda yer alan 84 sözceden oluşturulan bütüncede bulunan 87 “bile” kullanımı, sözcce içinde üstlendiği değerler açısından sınıflandırılmış, ayrıca “önvarsayım” ve “imalı anlam” açısından değerlendirilmiştir. Önvarsayım, bir sözcce üretilirken gerçek olduğu varsayılan bilgidir ve verili bilgiden hareketle bulunabilir. İmalı anlamlar ise, bağlama ve iletişim durumuna bağlı olarak değişebilen örtük anlamlardır. Yapılan inceleme sonucunda, biri “bile-zarf” (“zaman” değeri), diğerleri “bile-bağlaç”la ilintili olmak üzere 7 kullanım değerine ulaşılmıştır: 1. zaman; 2. ihtimal / varsayım; 3. olması beklenirken olmayan; 4. düşünülebiyecek en son (en şaşırtıcı) durum, olgu, kişi; 5. düşünülebiyen en alt sınır; 6. düşünülebiyecek en olumsuz durum, olgu, kişi; 7. karşılaştırmada artan kapsam, önem (*üstelik*). Her kullanım değeri en az bir, en çok altı sözdizimi şeklinde gerçekleşmektedir. Elde edilen sonuçlar karşılaştırılmış ve bulgular sayısal olarak gösterilmiştir. Tüm kullanımlarda önvarsayım söz konusu olmasına karşın, sadece 2 kullanım değerinde (3. ve 4. değerler) imalı anlamın sıklıkla yer aldığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra, kimi kalıplaşmış kullanımlarda genel geçer ve kültürel bir önvarsayıma, kimi kullanımlarda ise öznel değer yargılarına ve örtük anlamlara rastlanmıştır. Son olarak, bazı sorunlu kullanımlar ele alınmış ve çözümlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *bile*, kullanım değeri, önvarsayım, imalı anlam

EVEN: USE-VALUES PRESUPPOSITIONS AND SUGGESTED MEANINGS IN USES OF “EVEN”

ABSTRACT

In this article, different values of the word “even” in Turkish were studied and discussed, with the adverb and conjunction functions. 87 usages of “even” in the corpus obtained from *Cumhuriyet* news portal between 22 to 29 July 2012 is classified in terms of the values assumed in the utterance, and also is evaluated in terms of “presupposition” and “implied meaning” (implicit). Presupposition, producing an utterance, is

* Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi. Eğitim Fakültesi, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: ece13tr@yahoo.fr

supposed as a true knowledge, and it can be found in the information given. As a result of the examination, it is reached in all to 7 use values: one to be associated with the "even-adverb" ("time" value), others with the "even-conjunction": 1. time; 2. probability / hypothesis; 3. expected to be, but not realized; 4. considered as the last (most surprisingly) situation, case or person; 5. the lower limit to be thought; 6. the most unfavorable situation, case or person to be thought; 7. in the comparison, the increased content or importance. Each use-value of "even" takes one syntax up to six. The results obtained are compared and shown numerically. Although the presupposition in all uses, suggestive significance used frequently was determined in only 2 use-values (third and fourth values). In addition, in some stereotypes were found a cultural presupposition generally accepted, and in the others, subjective value judgments and implicit meanings. Finally, some problematic uses have been examined and analyzed.

Key Words: *even*, use-value, presupposition, suggested meaning

Giriş:

Bu makalenin çıkış noktası bir gazete başlığıdır: "Pişman bile değil". Geçmişte üç kişiyi öldürmekten hüküm giymiş bir kişinin, bir yasa değişikliğinden yararlanarak yıllar sonra serbest kalmasının ardından verdiği kısa demeç, bir gazetecinin yorumuyla haber başlığına bu şekilde yansımıştı (Temmuz 2012). Birden çok kişinin yaşamına son verdiğini kabul eden kişi, eyleminden söz ederken öyle ifadeler kullanmış ki, gazeteci bu söylemi *özetleyerek aktarırken* "pişman **bile** değil" başlığını uygun görmüştü. Ona göre, bu boyutta bir eylemi gerçekleştirmiş olan birinin en azından (alt sınır olarak) (Bkz. 5.) pişmanlık hissetmesi ya da bunu ifade etmesi gerekiyordu. Dolayısıyla, bu örnekteki "bile" kullanımını gazetecinin, yani sözcelem öznesinin şu öznel yargısını ortaya koymaktadır: sözü edilen kişi asgari insanlık duygularından bile yoksundur.

"Bile"nin söylem içinde kazandığı değerlere geçmeden önce, dilde yerleşmiş kullanımlarına bir göz atalım. Tüm kalıplaşmış sözlerde olduğu gibi, Türkçe "deyimler", "atasözleri", "özdeyişler" de ortak kültürü dile getirir ve ortak değer yargılarının ürünü olarak kabul edilir. Örneğin "dünya Sultan Süleyman'a bile kalmamış"; "bu söylediğine kargalar bile güler"; "bu, şeytanın bile aklına gelmez"... Bu tür kalıplaşmış sözlerde yer alan "bile" sözcüğünün anlamında büyük bir çeşitlilik gözlenmezken, gerçek bir sözcelem öznesi tarafından, her defasında özel bir bağlam ve durum içinde gerçekleştirilen sözceler ya da söylemler için aynı şey geçerli değildir.

"Bile" Türkçede bağlaç ve zarf olarak kullanılmaktadır: "Bana *cevap bile* vermedi" (bağlaç); "Cevap vermek şöyle dursun, dönüp de *bakmadı bile*" (zarf). Bu makalede, zarf ve (de, dahi yerine) bağlaç olarak kullanılan "bile"nin söylem içinde, bağlama ve sözcelem durumuna göre aldığı değerler, önvarsayımlar ve imalı anlamlar ele alınacaktır.

*Önvarsayım*a, bir ifadede dilsel olarak yer alan bir bilgiden hareketle ulaşılabilir. Ducrot'nun (1969, 34) verdiği "Jacques sigara içmeye *devam ediyor*" örneğinde (verili bilgi: Jacques halen sigara içiyor) "devam etmek" fiili nedeniyle, Jacques'ın daha önce de sigara içtiği önvarsayıdır. Bir başka örnekte (Bracops 2010, 168), "Dilbilim sınavın iyi geçti mi?" sözcesinin önvarsayımı şudur: "Dilbilim sınavına girdin". Sonuç olarak önvarsayım, çoğu zaman verili bilgiden hareketle oluşturulur.

Önvarsayımına başka örnekler verelim:

Turkish Studies

a) "Nasılsın?" sorusuna "Daha iyiyim" diye cevap verildiğini düşünelim. "Daha" sözcüğüne dayanarak, cevap veren kişinin önceden iyi olmadığını önvaryayız (Sculfort 2008). Eğer bundan haberimiz yoksa şöyle sorular yöneltebiliriz: –Hasta mıydın? / –Kötü müydün? / –Neyin vardı?

b) –Bugün nasılsın?

Önvaryayım: Dün iyi değildin.

c) "Oğlu yurt dışına lisansüstü eğitim yapmaya gitti."

Önvaryayımlar: Onun bir oğlu var. + Yurt içinde bir lisans programından mezun.

İletişimde kimi durumlarda ise dilsel veriler yeterli bilgiyi sunmaz. Konuşan/yazan özne belli bir anlamı açıkça söylemez, ama sözleriyle "sezdirir", ima eder. Alıcı (dinleyici/okuyucu), konuşan özne ile arasındaki ilişkiye, bağlama ve sözcelem durumuna göre, bir ya da birden çok imalı anlama ulaşabilir (veya ulaşamaz); yani imalı anlam (dolaylı anlam; sezdirilen anlam) için alıcının yorumu, çıkarımı, irdelemesi gereklidir. Örneğin –"Rüzgâr çıktı" sözcesinde alıcıya sezdirilen anlamlar (imalı anlamlar) şunlardan biri olabilir: Şemsiyeni kapa. / Pencereyi kapa. / Yakamı kaldır. / Eve dönelim. / ...

Yukarıda verdiğimiz son örnekte ise (c), imalı anlamlar sözcelem ve iletişim durumlarına, bağlama ve ortak kültüre göre aşağıdakilerden biri olabilir:

–Oğlu için her fedakârlığı yapıyor.

–Yurt dışında lisansüstü eğitim yapmak yurt içinde yapmaktan daha değerlidir.

–Üniversiteye birlikte başladılar ama senin kızın hâlâ lisans programından mezun olamadı! (kötü ima: Fr. *insinuation*).

Ducrot'nun verdiği diğer bir örnekte (1977, 173, aktaran Kerbrat-Orecchioni 1986, 21), "Jacques sigarayı bıraktı" sözcesinin önvaryayımı Jacques'ın daha önce sigara içtiği şeklindedir, ancak sözcelem durumuna göre, konuşan özne örtük olarak başka içerikler de sezdiriyor olabilir; örneğin bu sözce çok sigara içen birine söylenmişse, "konuşucu muhatabına, onun da [Jacques'ın yaptığı gibi] kendinin ve başkalarının sağlığına zararlı olan bu uygulamayı bırakmasını tavsiye ediyor" (Amossy 2010, 145) olabilir.

Kerbrat-Orecchioni'nin (1986, 39) verdiği bir örnekte ise, "Saat 8" gibi bir cümle, sözcelem koşullarına göre ve örtük olarak "acele et" anlamına da gelebilir, "acele etme" anlamına da.

Türkçe sözlükler, "bile" için başlıca iki güncel anlam vermektedir:

BİLE (TDK)	1. bağlaç Da, de, dahi. "Dayak yemedim, azar bile işitmedim." - A. Kutlu 2. zarf Üstelik. "Türkü çağırmak şöyle dursun, konuşamıyorduk bile." - A. Erhat
BİLE (Türk Dil Derneği)	1. bağ. Aynı zamanda, -de (-da), dahi: "Asıl kırgınlık nedenini kendine bile açmaktan çekiniyor." -A. Ağaoğlu. "Bu büyük yapıtı hiç okumamış üniversite öğretim üyelerine bile rastlayıp şaşkınlık ve üzüntü içinde kaldığım olmuştur." - H. V. Velidedeoğlu. 2. il. Üstelik: Ablam evlendi de çocuğu oldu bile.

Kuşkusuz bu sözlük anlamları, "bile" sözcüğünün farklı sözcelerde yüklendiği kullanım değerlerini açıklamak için yeterli değildir. Bunun için, gerçek metin ve söylemlerin incelenmesi gerekir. Bu makalede kullanılacak olan bütüncü 22-29 Temmuz 2012 tarihleri arasında Cumhuriyet

Haber Portalı'nda yer alan tüm haber ve köşe yazılarından oluşturulmuştur. 84 sözcüde yer alan (son bölümde yer alan sorunlu durumlarla birlikte) 87 “bile” kullanımından oluşan bütüncüde 7 kullanım değeri saptanmıştır: zaman; ihtimal / varsayım; olması beklenirken olmayan; düşünülebilecek en son (en şaşırtıcı) durum, olgu, kişi; düşünülebilen en alt sınır; düşünülebilecek en olumsuz durum, olgu, kişi; karşılaştırmada artan kapsam, önem.

BİLE_{zarf}:

1. Kullanım Değeri: Zaman

1.1. Vaktinden, Beklenenden Önce: *Şimdiden; Çoktan*

[çoktan]... fiil (-di) + bile

1. (...) RTE, TV 24'teki açıklamalarından anlaşıldığına göre Kuzey Kürt aşiret reisine güvendiği için bin pişman ama...

...atı alan değil Üsküdar'ı geçmek; Erbil'den çıktı, *çoktan Kamışlı'ya vardı bile₁!* (Cüneyt Arcayürek, 27.07.12)

“Atı alan Üsküdar'ı geçti” deyimi, “fırsatın kaçırılıp artık yapılacak bir şeyin kalmadığını anlatan bir söz”dür (TDK Sözlük). “... *değil* Üsküdar'ı geçmek; ... *bile*” kullanımından, Üsküdar'la karşılaştırıldığında Erbil ve Kamışlı'nın çok daha uzak olduğu gerçeği vurgulanıyor; ayrıca *varmak* eylemi de *geçmek* eyleminden daha ileri bir noktayı (son noktayı) göstermektedir. Dolayısıyla, *bile* zarfı, karşılaştırma¹ yoluyla, terör bağlamında sözü edilen durumu anlatmak için “Atı alan Üsküdar'ı geçti” deyiminin bile yetersiz kaldığını, Türkiye politikası açısından fırsatın *çoktan* kaçırıldığını ifade etmeye yarıyor. Benzer bir değerlendirme aşağıdaki iki örnek için de geçerlidir:

2. PKK ve PYD'yi örtülü destekleyen kalemler, Türkiye'yi kan gölünün içine çekmek isteyenler, her zaman olduğu gibi “demokrasi, özgürlük, barış” maskesiyle yeni bir *yol haritasını çizdiler bile₂*. (Hikmet Çetinkaya, 28.07.12)

3. Zaten Rusya bu konuda görüşünü *belli etti bile₃*:
“Türkiye'nin yeni komşusu El Kaide!” (Hikmet Çetinkaya, 27.07.12)

1.2. Daha Önce Gerçekleşmiş Olması Gerekirken Gerçekleş(e)memiş Olan

[henüz; daha] fiil (-medi) ...bile

4. Sanırım, başımıza geleceklere biraz olsun anlatabildim!.. Üstelik **daha**, parçalanmış Suriye'nin en az üç ya da dörde bölüneceğini, bir kısmına şimdiden El Kaide'nin çöreklenmeye başladığını, Türk ordusunun fena bir provokasyonla bu savaşın içine çekilmesinin an meselesi olduğunu, bir kan denizinin içinde boğulma olasılığını *anlatmadım bile₄!*... (Ümit Zileli, 26.07.12)

BİLE_{bağlaç}:

2. Kullanım Değeri: İhtimalinde De; -dığı Durumda Da; Diyelim Ki, Varsayalım Ki

(fiil) -ise + bile + fiil

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi, bu grupta yer alan ve “de, dahi”nin eşanlamlısı olarak kullanılan “bile” bağlacı, çoğu durumda bir “ihtimal” veya varsayım değeri taşır; önvarsayımları (önv.) çok açıktır ve çoğu zaman imalı anlam içermez; dolayısıyla nadiren (örn. 8, 10) sözcük öznesinin öznel bir yargısını taşır:

5. “Kapitalist Uygarlık Titanic'e Benziyor”: Yazar, modern uygarlığın ortalama küresel sıcaklığı çoktan 0.8°C artırmış olduğuna, bundan böyle atmosfere hiç Co2 *gazi*

¹ Bu kullanımın bir diğer değeri “karşılaştırmada artan kapsam, önem”dir (Bkz. 7. kullanım değeri).

salınmasa **bile**₅ [da; dahi] yüzyılın ortasına kadar ısının bir o kadar daha artarak Kopenhag hedefinin 3/4'üne ulaşacağına işaret ediyor. (Ergin Yıldızoğlu, 23.07.12) (Çok zayıf bir ihtimal) (Önv. Atmosfere CO2 salınmaktadır.)

6. Felipe Melo, twitter hesabından dün akşam ise "Galatasaray'la *anlaşmasam bile*₆ [da; dahi], asla Fenerbahçe'de oynamam" diye yazdı. (26.07.12.) (Zayıf ya da güçlü bir ihtimal) (Önv. Melo GS ile anlaşmak için adım atmıştır.)

7. Ancak tüm tercih listesini kullanmak zorunda değilsiniz. Çünkü istemediğiniz bir programa yerleşebileceğiniz, gitmeseniz yani *kayıptırmanız bile*₇ [da; dahi], gelecek yıl sınava girdiğinizde Ağırlıklı Ortaöğretim Başarı Puanı'nızın (AOBP) çarpılacağı katsayının yarıya düşeceğini unutmayın. (23.07.12) (Durumunda da) (Önv. Üniversite sınavına girdiniz.)

8. Baba Esad zamanından beri var olan Şam merkezli daha küçük bir Alevi devleti kurma planının belki de yaklaştığı günlerde, bu yeni devletin sınırlarının dışında kalan, yani Suriye Kürdistanı olarak bilinen bölgeler bunlar. *Batılıları değilse bile*₈ [olmasa da] *Türkiye'yi çok zor durumda bırakacak* taktik açıdan başarılı bir adım bu. (...) (Mustafa Kemal Erdemol, 24.07.12) (*Öznel* bir ihtimal değerlendirilmesi; dışarıda bırakma) (Önv. Durum Batı'ya ve Türkiye'yi ilgilendirmektedir.)

9. B virüsü hepatitinde, hasta görünürde *iyileşmiş olsa bile*₉ [da; dahi], virüs, 6 aydan sonra hala kanda bulunmaya devam ediyorsa, hastalık kronik döneme geçmiş demektir. (28.07.12) (İhtimal) (Önv. Hasta iyileşmiş görünebilir.)

10. Ana muhalefet, aynı zamanda yeni bir iktidar doğurması beklenen bir anadır. Şimdiye kadar cumhuriyetçi kesime *önderlik edememiş olsa bile*₁₀ [da; dahi], artık "öncülük" etmesi, ülkenin ve toplumun özlediklerini somut hedeflere dönüştürmesi, iktidarı eleştirirken kendi hedeflerini gündeme getirmesi, toplumun ilgisini kendinden yana çekerek yapılması gerekenler listesinde öne alması beklenir. (Mümtaz Soysal, 28.07.12) (Geçmişle ilgili *öznel* bir yargı) (Önv. Ana muhalefet -CHP- cumhuriyetçi kesime önderlik etmelidir.)

3. Kullanım Değeri: Olması Beklenirken Olmayan

3.1. ad + bile + fiil

Bir önceki grubun aksine, bu grupta belli bir örtük anlam söz konusudur:

11. 16 yaşında dünyanın en iyilerinden biri

Milli yüzücü Hazal Sarıkaya, Londra Olimpiyatları'nda Türkiye'yi temsil etmek için gün sayıyor: "Zaten 13 yaşına geldiğimde milli takıma seçildim. *Şu an bile*₁₁ [dahi] bir tek pazar günü tamamen bana ait." (22.07.12)

Önvaryayım: Çok uzun zaman çok çalıştım.

İmal anlamlar: Şu an biraz daha az çalışıyor olmalıydım, ama hâlâ çok çalışıyorum. / Şu an (artık) bir tek Pazar günü değil, daha çok gün bana ait olmalıydı, ama değil.

Örtük anlamlar: Yıllarca çok çalışıp, hâlâ kendime çok az zaman ayırdığım için Olimpiyatlara gitmeyi hak ettim. / Olimpiyatlara katılabilmek için çok çalışmış olmak gerek.

12. Eğitim Sen, 2 milyondan fazla öğrenciyi bir okula yerleştiren bakanlığın, bu öğrencileri hangi sınıfta okutacağını düşünmediğini açıkladı. Eğitim Sen'den yapılan açıklamada, *mevcut yapının bile*₁₂ [dahi] mevcut öğrenciler için uygun olmadığı belirtilerek (...) (25.07.12)

Önvaryayım: Eğitimde mevcut yapının mevcut öğrenciler için uygun olması beklenir (gerekir), ama değil. / Eğitimde mevcut yapı sorunlu.

Turkish Studies

İmalı anlam: Yeni yapı daha da sorunlu olacaktır.

Örtük anlam: Önlem alınmalıdır.

3.2. a) [henüz; daha] zaman ifadesi + bile + ulaç

Bu grupta yer alan kullanımlarda, –meden ekiyle türetilmiş durum ulacı (zarf-fiil; bağ-fiil) bir yan cümle oluşturur.

13. BDP: "Olağan kongremizin *üzerinden* [henüz; daha] *bir yıl bile*₁₃ *geçmeden* Parti Meclisimizin 80 asil ve 40 yedekten oluşan 120 kişilik kadrosundan 56 kişi çalışamaz hale gelmiştir². (27.07.12)

Önvarsayım: Olağan kongreden sonra Parti Meclisi (bir yıldan çok daha) uzun zaman çalışmış olmalıdır, ama çalışmamıştır.

İmalı anlam: BDP Parti Meclisine karşı hızlı ve kasıtlı bir operasyon gerçekleştiriliyor.

b) [henüz; daha] ad + bile + ulaç

14. [Henüz; daha] Anlamları üzerinde kara kara *düşünme fırsatımız bile*₁₄ *olmadan* aynı hafta sonu ana haberleri içinde en uzun sınırimızın çoğunluk bölümünde, Kuzey Irak Kürdistanı'nın oluşumunun benzeri bir oluşumla, sallanan bayraklarıyla birlikte yüz yüze kaldık. (Şükran Soner, 24.07.12)

Önvarsayım: Olanlar üzerine uzun uzun düşünmek ve anlamak için zaman gerekir. / Düşünmeye ve anlamaya fırsatımız olması gerekirdi, ama olmadı.

İmalı anlam: Olaylar fazlasıyla hızlı gelişmiştir.

4. Kullanım Değeri: Düşünülebilecek En Son (En Şaşırtıcı) Durum, Olgu, Kişi

Sözce içindeki dilbilgisel işlevi bağlaç olan “bile” kullanımı, kimi zaman ortak kültürün ürünü olan, toplumca kabul edilmiş genel geçer bir gerçeklik olarak (örneğin atasözlerinde: “Kadı kızında bile kusur olur” -önvarsayım: Kadı kızının kusursuz olması beklenir-; “Dünya Sultan Süleyman’a bile kalmamış”); çoğu zaman da sadece sözcelem öznesi için geçerli olan “en düşünülmecek durum, olgu veya kişi”yi belirtir.

4.1. ad + bile + fiil

15. Aziz Yıldırım: “Bir diğer kanıtı da bu 'alınma' tehditlerinin, sayın Başbakanımızın deyimiyle *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nı bile*₁₅ [dahi] *tehdit edecek* boyut ve keyfiyete ulaştığı gerçeğidir.” (28.07.12)

Önvarsayım: *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı* tehdit edilemeyecek bir kişiliktir.

İmalı anlam: Keyfi tutuklamalar (“alınma”lar) şaşırtıcı bir şekilde *Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nı* bile tehdit ediyorsa, yurttaşları daha fazla tehdit etmektedir.

16. Başkan Çalmuk, doğruyu söylemen için yemin edeceksin demesi üzerine tanık Çakıcı, "Ben yalan söylemem, *öldüreceğim adama bile*₁₆ [dahi] önceden haber veririm" dedi. (26.07.12.)

Önvarsayım: Normal olarak insan öldüreceği kişiye önceden haber vermez.

İmalı anlam: Konuşucu açısından, birine “seni öldüreceğim, haberin olsun” demek dürüstlüktür. Konuşucu dürüst bir insandır, doğru söyleyeceğine dair yemin etmeye ihtiyacı yoktur.

17. “21’inci yüzyılda, kitap yakmaların sanallaşabileceğini hiç aklıma

² Bu kullanımın diğer değerleri “zaman” ve “düşünülebilen en alt sınır”dır.

getirmemişim. 'Bu arkadaşlar yazdıklarıyla ilgili tutuklanmadılar' diyenler şimdi Ahmet Şık'ın *basılmamış kitabının kopyalarının bile*₁₇ [dahi] *silinmesi* kararı karşısında ne düşünüyorlar? 'Cezaevlerinde gazetecilik yaptıkları için tutuklu kimse yok'ta ısrarlılar mı hâlâ?' 27 Mart 2011 "İleri demokrasi sansürü". (Feraî Tınç, akt. Nilgün Cerrahoğlu, 28.07.12)

Önvaryayım: Kitaplar yakılmaz, yok edilemez.

İmalî anlam: Hele (üstelik) yazılmamış bir kitabın kopyalarının yok edilmesi, silinmesi akıl almaz bir uygulamadır. Hükümet, diğer taraftan 21. yüzyılda şaşırtıcı ve gerici bir sansür uygulamaktadır.

18. CHP milletvekili Umut Oran: (...) Van'da canını, *malını kaybetmiş depremzedeye bile*₁₈ [dahi] *copunu, biber gazını kullanmaktan sakınmayan* bir kolluk kuvvetini ve artık kırdığı potlarla halk kahramanı haline gelen İçişleri Bakanı'nı, Başbakan'ı bu ülke asla unutmayacak. (...) (26.07.12)

Önvaryayım: Büyük bir depremde canını, malını kaybetmiş insanlara kötü muamele edilemez. (Burada "canını kaybetmiş" ifadesi mecazi (değişmeceli) bir anlamda kullanılmış olsa gerek. Canını kaybetmiş bir insan derken, o kişinin yakınları kastediliyor olmalı.)

İmalî anlam: Büyük bir depremde canını, malını kaybetmiş insanlara kötü muamele etmekten çekinmeyen bir kolluk kuvveti, herkese kötü muamele eder.

19. Bu nedenle Topbaş'tan asıl beklenen "Çamlıca'ya *Osmanlı bile*₁₉ [dahi] *camii yapmadı*; çünkü orası doğal haliyle yaşatılması gereken, şarkılarıyla kent kültüründe yer etmiş bir mesire alanıdır" demesiydi... (Oktay Ekinci, 25.07.12)

Laik Türkiye Cumhuriyeti ile Osmanlı İmparatorluğu'nun karşılaştırıldığı bu sözcede:

Önvaryayım: Çamlıca doğal haliyle kalması gereken bir yerdir.

İmalî anlam: Çamlıca Tepesi'ne cami yaparak doğayı bozmaya bir Türk-İslam devleti olan Osmanlı İmparatorluğu bile kalkışmamışken, 2012'deki laik bir hükümetin kalkışması şaşırtıcıdır.

20. (...) Mesela, eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, örnek demokrat *Vural Savaş bile*₂₀ [dahi], iki yıl kadar önce "Türkiye artık anti-demokratik şekilde yargı yapısına sızan ve Cumhuriyet'i bitirecek bir yapıya geri dönülmez bir şekilde teslim oldu" diyerek bu mücadele arenasındaki fiili çabalarına nokta koydu. Geçen haftaki yazımda da AKP'nin artık laikliği Anayasa'dan basın özgürlüğü ile birlikte kaldırmakta olduğunu hatırlatan bir ikazı kaleme almıştım. (...) (Bedri Baykam, 24.07.12)

Önvaryayım: Demokratlar mücadeleyi bırakmaz. / (Verili bilgi: Vural Savaş demokrattır.)

İmalî anlam: Örnek demokrat olarak nitelenen Vural Savaş mücadeleyi bıraktıysa, diğer herkes mücadeleyi bırakabilir ve bu durumda Türkiye Cumhuriyeti tehlikededir.

21. 'AKP, tehditle ramazan çadırı kurduruyor': CHP İstanbul Milletvekili Gürsel Tekin, AKP'li bir belediyenin Ramazan boyunca kuracağı çadırlar için iş adamına baskı yaptığını iddia ederek (...) "*Mübarek Ramazan ayını bile*₂₁ [dahi] bu şekilde oy için kullananları kınıyorum." dedi. (24.07.12)

Önvaryayım: Ramazan ayı mübarektir ve bu ay içinde kirli siyaset yapılamaz.

İmalî anlam: Mübarek kabul edilen bir ayda bile oy hesabı yapanların dini değerlerle ilgisi yoktur ve bunu her zaman yaparlar.

22. CHP Grup Başkanvekili Emine Ülker Tarhan, "Meclis 24. dönem çalışmaları aslında demokrasi adına umut vermemiştir. Çünkü gücün tek kişide toplandığı, *yasamanın*

Turkish Studies

iktidar milletvekillerini **bile₂₂** [dahi] *inciten* bir anlayışla, tek kişinin iradesine tabi kılındığı talihsiz bir dönemi olarak görüyorum" dedi. (23.07.12)

Önvarsayım: Yasama iktidar milletvekillerini incitmez.

İmalı anlam: Yasama iktidar milletvekillerini incitiyorsa, diğer vatandaşları daha çok incitmektedir.

23. CIA, Suriye'nin kimyasal ve biyolojik silahları olduğunda ısrarlı.

İnsan ister istemez, 2002 yılını düşünüyor.

O zaman da CIA Irak'ın kitle imha silahlara ve kimyasal ve biyolojik silahlara sahip olduğunu ileri sürmüştü.

Gerçi, ABD'nin *BM'deki eski temsilcileri bile₂₃* [dahi] bunları yalanlamışlardı, ama ne gam!

Bu bahane ile Irak'a müdahale edildi. (Ali Sirmen, 24.07.12)

Önvarsayımlar: BM güvenilir bir kuruluştur. Normal koşullarda BM'deki Amerikalı temsilciler ABD aleyhine açıklama yapmazlar.

İmalı anlam: Normal koşullarda ABD aleyhine ifade vermeyen Amerikalı BM temsilcileri ABD aleyhine açıklama yapmışlarsa, CIA'in ileri sürdüğü bilgi yanlıştır; yalnızca müdahale için bir bahanedir.

24. TKP'nin *sosyalizm için bile₂₄* [dahi] *uygun gördüğü* kaynağı, temeli [Atatürk'ün Bağımsızlık Savaşını ve Devrimleri], CHP sosyal demokrasi için neden kullanmasın?

Bırakınız sosyalizmi ve sosyal demokrasiyi, *Erbakan bile₂₅* [dahi], kendi görüşlerinin siyaset sahnesindeki temsilini, Atatürk'e bağlamıyor muydu? (Emre Kongar, 24.07.12)

Bile₂₄:

Verili bilgi: CHP Atatürk'ün Bağımsızlık Savaşını ve Devrimleri'ni sosyal demokrasi için kullanmıyor.

Önvarsayım: Sosyal demokrasi (ya da demokratik sosyalizm) komünizmden ve sosyalizmden daha liberal bir siyasi ve ideolojik akımdır.

İmalı anlam: Atatürk'ü referans alma konusunda, CHP Türkiye'deki komünist ve sosyalist partilerden farklıdır ve geridedir. Bu durum şaşırtıcıdır.

Bile₂₅:

Verili bilgi: Erbakan Atatürk'ü referans alıyordu.

Önvarsayım: İslamcı politikacı Erbakan'ın sosyalizm ve sosyal demokrasiyle uzaktan yakından ilgisi yoktur.

İmalı anlam: İslamcı politikacı Erbakan bile Atatürk'ü referans alırken sosyal demokrat CHP'nin almaması kabul edilemez. Bu durum şaşırtıcıdır.

25. İstanbul'daki belli başlı klasik-caz müziği satan dükkânlara sordum ve en sonunda Lale Plak'tan bilgi aldım. Yarım yüzyıldan fazla Tünel Meydanı'nda müzikseverlere hizmet sunan *bu dükkânda bile₂₆* [dahi] ne yazık ki şu anda Mimaroğlu'na ait hiçbir kayıt yok. (Evin İlyasoğlu, 26.07.12)

Önvarsayım: Yarım yüzyıldan fazla zamandır müzikseverlere hizmet sunan bir dükkânda Mimaroğlu'na ait kayıt(lar) olmalı(ydı).

Turkish Studies

İmalî anlamlar: 1) Böyle bir dükkânda bile Mimaroğlu'na ait hiçbir kayıt yoksa başka yerde olma ihtimali zayıftır. 2) Mimaroğlu Türkiye'de unutulmuştur. Bu durum şaşırtıcıdır.

26. Tüketiciler Birliği Genel Başkanı Nazım Kaya, "(...) *İstanbul gibi bir yerde bile*₂₇ [dahi] marka damacana sularında sağlığı tehdit eden maddeler çıkıyor" diye konuştu. (28.07.12)

Önvarsayım: İstanbul büyük ve önemli bir şehirdir.

İmalî anlamlar: İstanbul'da sağlığı tehdit eden damacana suyu olması şaşırtıcıdır. / Burada bile varsa, Türkiye'nin her yerinde vardır.

Benzer örnekler:

27. Yine kimi mahkemeler bilirkişi raporlarının gecikecek olmasını dikkate alarak doğacak mağduriyeti önlemek amacıyla sanıklar için salıverme kararı verirken, özel yetkili mahkemelerin uzun süreler içinde bilirkişi raporunun gönderilmemiş olmasını, *tutuklulukları beş yılı aşan sanıklar için bile*₂₈ [dahi] tutukluluğun devamına gerekçe göstermesi de anımsatılması gereken ayrı bir çelişkiyi oluşturmaktadır. (24.07.12)

28. AKP hükümeti Esad'ın gideceğini, Suriye'nin parçalanmayacağını, Müslüman Kardeşler'in yönetime geleceğini düşünürken, tahminlerini ve planlarını bu yönde beklemedikleri bir senaryoyla karşılaştılar. Esad'ın bölgeden çekilirken arkasında bıraktığı boşluğun Kürtlerin ve El Kaide'nin eline verilebileceği gibi *sokak aralarında bile*₂₉ [dahi] konuşulan bir ihtimali öngöremediler. (Sadık Çelik, 28.07.12)

4.1.1. hatta + ad + bile + fiil / ad + bile...; hatta + ad + fiil

"Bile"nin "hatta" ile kullanılması durumunda en az iki gösterge yer alır: "yollarını bile, hatta camilerine..."; 1.7 metre... hatta 5.5 metre... bile"; "her şeyimizi... hatta özgürlüğümü bile"; "dik yamaçlarda... [hatta] 2 bin metre yükseklikte bile"; "Nazım Oratoryosu'nu kaç kez beraber söylemiştik seninle. [Hatta] CD kaydı bile yapmıştık."

29. Bugün de öyledir... Yurdun özellikle geri kalmış yörelerinde "asker" sanki belediye gibidir. Bulunduğu köyün, kasabanın *yollarını bile*₃₀ [dahi] *yapar; hatta camilerine de bakar...*

Dahası, *tarihi eserlerin korunmasını bile*₃₁ [dahi] asker üstlenir. (Oktay Ekinci, 29.07.12)

Önvarsayımlar: Normal koşullarda asker belediyenin görevlerini üstlenmez. / Bazı belediyeler üstlerine düşen görevi yap(a)maz.

İmalî anlam: Türk askeri görevi olmayan konularda bile sivil yaşama yardımcı olur.

Benzer örnekler:

30. Kızıl Yao kadınları için saçın çok büyük bir rolü var. Onlar sahip oldukları uzun saçın, uzun ömür ve zenginlik getirdiğine inanıyor. Huangluo'da 120 kadının ortalama saç uzunluğu 1.7 metre. *Hatta aralarında ortalaması 5.5 metre olan bir azınlık grup bile*₃₂ [dahi] var. (28.07.12)

31. Özkan salondan çıkarılırken Mustafa Balbay da... bir sandalyenin üzerine çıkarak seyircilere şunları söyledi: "Biz hukuk ve adaleti size emanet ediyoruz. Herkesten rica ediyorum son 10 duruşmanın zabıtlarına bakılsın. *Her şeyimizi alabilirler hatta özgürlüğümü bile*₃₃ [dahi] ama moral gücümüzü asla alamazlar. (Emre Kongar, 29.07.12) (Önvarsayım olarak, konuşucu için "özgürlük" en son "alınacak" şeydir.)

32. 1 milyon kiraz ağacının bulunduğu ilçede [Konya, Hadim], dik yamaçlarda, [hatta] 2 bin metre yükseklikte *bile*₃₄ [dahi] kiraz bahçeleri yer alıyor. (25.07.12)

Turkish Studies

33. Fazıl'ı hatırlar mısın Sertab? Hani onun Nazım Oratoryosu'nu kaç kez beraber söylemiştik seninle. [Hatta] *CD kaydı bile*₃₅ [dahi] *yapmıştk.* (...) (23.07.12)

34. Dolayısıyla geçmişte yer yer Avrupa kentlerinde de gözleendiği gibi (1) otosunu evinin önünde, varsa garajında bırakarak işine kamu araçları (metrobüs, otobüs, tramvay, vapur vb.) ile giden vatandaş sayısı artmaktadır. (...) Oysa bu gün bırakın sokakları, [hatta] kaldırımlar *bile*₃₆ yayadan çok otolara mekân olmaktadır. (1. (1) (Prof. Dr. Sümer GÜREL, 24.07.12)

4.2. adıl (BEN) + bile + fiil

35. Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler profesörü Büşra Ersanlı sonunda; “Beş yıl önce Yeni Şafak'ta ‘Gelmiş geçmiş en demokratik hükümet’ diye yazdım. Pişmanım. *Beni bile*₃₇ [dahi] tutukladıklarında şaşırdım” demek konumunda kaldı. (Nilgün Cerrahoğlu, 26.07.12)

Önvarsayım (öznel): Aktarılan söylemdeki konuşucu açısından: Hükümeti demokratik olarak ilan etmiş olan “ben”i (= Büşra Ersanlı) tutuklamamaları gerekirdi³. Başkalarının yanında, onu bile tutuklamış olmaları şaşırtıcıdır.

36. Kabul edelim ki aynı zamanda keyfimize de düşkünüz. *Ben bile*₃₈ [dahi] evden kalkıp on beş dakikalık yere yürüyeceğime araba çağırıyorum. (Kürşat Başar, 26.07.12)

Önvarsayım: Ben (Kürşat Başar) başkalarını kendimden ve keyfimden daha çok düşünürüm. Herkesten farklıyım.

İmalı anlam: Konuşucu açısından: Her yere arabayla gidip trafik sıkışıklığına neden olan insanları eleştiren “ben”, eleştirdiğim insanlar gibi davranmamalıyım. Benim bunun tersine davranmam şaşırtıcıdır.

4.3. hatta + ortaç + bile + fiil

37. (...) Tüm bu gelişmeler sürpriz değil, çünkü Suriye'deki Kürt grupları ülkedeki muhalefet gruplarının içinde hiçbir zaman yer almadılar. *Hatta yer yer Esad'ı destekledikleri* [zamanlar] *bile*₃₉ [dahi] *oldu*. Şimdi ise... (Mustafa Kemal Erdemol, 24.07.12) (*destekledikleri* [zamanlar] : ortaç, sıfat fiil)

Önvarsayım (öznel): (konuşucu açısından) Suriye'deki Kürt grupların Esad'ı desteklemeleri şaşırtıcıdır.

5. Kullanım Değeri: Düşünülebilen En Alt Sınır

En alt sınır çoğu zaman genel ve kalıplaşmış sözlerden oluşur: (Deyimler): “Adı bile okunmamak”; “Adım bile atmamak”; “Burnunun ucunu bile görmemek”; “Aklının ucundan bile geçmemek”; “(kazadan) Burnu bile kanamadan kurtulmak”; “Dişinin kovuğuna bile gitmemek”; “Kılını bile kıpırdatmamak”; “Parmağını bile oynatmamak”; “Karıncayı bile incitmemek”; “Zırnık bile koklatmamak”; (Atasözleri) (bunu) (Mısır'daki) “Sağır sultan bile duydu” (duymayan kalmadı). Bu durumda, düşünülebilecek en alt sınırdan bir olgu ile “bile” kullanımı, “abartı” betisiyle anlatımı güçlendirme işlevi taşır.

“Bile”nin bu kullanım değerine metinlerinde ve söylemlerde de sıklıkla karşılaşılar: örneğin Anayasa metninde “Değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi [bile] edilemez ilk üç maddesi” ifadesi yer alır; “bile” ile kullanılan ve en alt sınırı gösteren sözceler (söylemler),

³ Aynı konudaki bir başka haber şöyle: “KCK davasında 8.5 ay tutuklu kalan Büşra Ersanlı”; “Çünkü ifade özgürlüğü ile doğrudan bağlı olan *beni bile* tutukladılar. Yani şaşırdım.” (demokrather.net)

konusan öznenin öznel değerlendirmesini ortaya koyar: "istifa bile etmedi"; "bir mahkeme kararı bile olmadan". Bu kullanımlarda önvaryayımlar çok açıktır ve çoğu zaman imalı bir anlatım söz konusu değildir. Aşağıdaki sözceler bu duruma örnek oluşturmaktadır:

5.1. isim-fiil + bile + fiil

38. Aşırı sıcaklar tüm Türkiye'de etkisini sürdürüyor. *Nefes almayı bile*₄₀ [dahi] *güçleştirilen* yüksek nem dolayısıyla yurttaşlar zor anlar yaşıyor. (26.07.12)

39. Yani Suriye yangınına benzinle koşanlar, ne olacağını sanıyorlardı ki? Bugün olanları görememiş olmanın izahı, gaflet mi, dalalet mi, yoksa?.. "Yoksa..."nın ne olduğunu *telaffuz etmeye bile*₄₁ [dahi] *utanyorum*. (Ali Sirmen, 28.07.12)

40. RTE: (PKK'nın elindeki bölgeden Türkiye'ye saldırı olursa sıcak takip olur mu?) Onu *konusmaya bile*₄₂ [dahi] *gerek yok*. O zaten görevidir, yapılması gerektirir. (25.07.12)

41. Balkan turu kapsamında Sırbistan'ı ziyaret eden Ban Ki-mun, başkent Belgrad'da düzenlediği basın toplantısında, "Birinin kimyasal silah kullanmayı *düşünmesi bile*₄₃ [dahi] gerçekten korkunç olurdu. Böyle bir şeyi önlemek için gerekli tedbirler alınacak." dedi. (23.07.12)

42. "Ayrıca milletvekili seçildiği halde *yemin etmesine bile*₄₄ [dahi] *izin verilmeyen* tutuklu gazeteci ve milletvekili ayıbından kurtulalım" ifadelerini kullanan Genel Başkan Kılıçdaroğlu (...) (24.07.12)

43. Ordumuzun nerdeyse üçte biri, donanmamızın yarıya yakını!.. Sen, ben, o, öteki beriki bu gerçekler karşısında ne yapıyoruz? *Düşünmek bile*₄₅ [dahi] *çıldurttu!*.. (Oktay Akbal, 26.07.12)

44. "Oruç tutun oruç, Yezid'in oğulları" diyerek saldırdılar Mecidiyeköy'de bir grup, Trump Towers'da bulunan kafelerde oturanlara saldırmak istedi. (...) "Bir grup serseri" diye tanımlıyor güvenlikçi [sırf, sadece] "*Dikkat çekmek için bile*₄₆ [dahi] *böyle yapmış olabilirler*" diyor. [sadece... için bile] (24.07.12)

5.2. ortaç + bile + fiil

45. Maliye, vergi dairelerine "Performansınızı artırın" dedi, binlerce mükellefe yazi gitti. *1 lira borcu olan bile*₄₇ [dahi] hacizle karşı karşıya. (22.07.12) ("olan" -mükellef-: ortaç / sıfat-fiil)

5.3. ad + bile + fiil

46. Birçok ilin vergi dairesi başkanlıkları tarama yaparak devlete *1 lira bile*₄₈ [dahi] *borcu olan* mükellefleri tespit etti. (22.07.12)

47. Sanohaler, Türkiye ve Avrupa'da patent koruması altına alınan ilk 'Kuru Toz İnhaler Cihazı.' Ahmet Toksöz bu solunum cihazının bir ay önce piyasaya çıktığını belirterek "Kullanımı son derece kolay. *4 yaşından itibaren çocuklar bile*₄₉ [dahi] kullanabilir" diyor. (Özlem Yüzak, 25.07.12)

48. Barzani'nin ABD'den habersiz *adım bile*₅₀ [dahi] *atmayacağı* bilinen bir gerçekti... (Hikmet Çetinkaya, 26.07.12)

49. Anayasaya seçim ayarı: Yeni anayasa için AKP'nin *bir fireye bile*₅₁ [dahi] *tahammülü yok*. Oysa 10-15 arasında isim belediyeler için milletvekilliğinden ayrılacak. Bu nedenle Erdoğan, yeni anayasanın yerel seçimlerden önce mutlaka bitirilmesini istiyor. (23.07.12)

50. Bu dış politikanın "Türkiye'yi bir Gayya Kuyusu içerisine çektiğini" ileri süren (Oktay) Vural, "Türk dış politikası, Türkiye'nin birlik ve beraberliğini haleldar edecek bu

Turkish Studies

gelişmeler karşısında öngörüsüz kalmıştır. *Burnunun ucunu bile*₅₂ [dahi] *görememiştir*" dedi. (27.07.12)

51. Gazetecilerin aylardır yanıtını aradığı "Esad Rusya'ya sığınır mı?" sorusuna Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, oldukça asabi bir ses tonuyla yanıt verdi.

"Kötü niyetli çevreler..." (...) "Böyle bir şıkkı *aklımızın ucundan bile*₅₃ [dahi] *geçirmiyoruz*. Dünya kamuoyuna bu fikri empoze etmek isteyenler çok kötü niyetli çevreleridir" diyen Lavrov, Rusya'nın ne Suriye'deki rejimin ne de Beşşar Esad'ın yakın dostu olmadığını söyledi. (28.07.12)

52. Çok büyük bir mekân değil İnci Pastanesi, birkaç masası var ve genellikle yer bulmanız oldukça zor. İçeri girdiğinizde sol taraftaki tezgâhın üzerinde duran profiterollerin *görüntüsü bile*₅₄ [dahi] *yetiyor* ağzınızı sulandırmaya. (Özge Keskin, 28.07.12)

53. CHP'nin PM bildirisi: "Suriye'de taraflar arasında diyalog sağlayacak bir sürecin oluşturulması için CHP uluslararası bir konferans toplanması önerisinde bulunmuş, bu öneri AKP tarafından *dikkate bile*₅₅ [dahi] *alınmazken*, Rusya, BM Genel Sekreteri ve Arap Birliği Özel Temsilcisi Kofi Annan tarafından biçim değişikliğiyle gündeme taşınmış ve hayata geçirilmeye çalışılmıştır. (...)" (28.07.12)

54. Gazetecilerin aylardır yanıtını aradığı "Esad Rusya'ya sığınır mı?" sorusuna Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, oldukça asabi bir ses tonuyla yanıt verdi.

"Kötü niyetli çevreler..." (...) "Böyle bir şıkkı *aklımızın ucundan bile*₅₆ [dahi] *geçirmiyoruz*. Dünya kamuoyuna bu fikri empoze etmek isteyenler çok kötü niyetli çevreleridir" diyen Lavrov, Rusya'nın ne Suriye'deki rejimin ne de Beşşar Esad'ın yakın dostu olmadığını söyledi. (28.07.12)

55. Son yüzyılda, Tuna boylarından Vardar Ovası'na, Rumeli'de kurulan on kadar ulusal devlet olmadık serüvenler yaşadı. (...) Bugün yolları bu ülkelere düşenlerin *üstünkörü bir bakışla bile*₅₇ [dahi] tanık oldukları şey, şizofrenik (gerçekle ilişkinin kaybolduğu) bir yaşam biçiminin egemenliğidir. (Turgay Fişekçi, 25.07.12)

56. Hukuk devleti düzeninin en kötü işlemesi halinde bile, "dahası olamaz" denilebilecek bir konumda, akıla, bilgiye dayalı sağlıklı bir öngörü yapılabilecek bir konum için bile öngörü yapamamak ne anlama geliyor? Hukuk devleti düzeninin işleyişine ilişkin *güven duygusu kırıntısının bile*₅₈ [dahi] *kalmaması*, değil mi? (Şükran Soner, 28.07.12)

57. Tarihsel bir abideye saldıran RTE'ye "Sen İnönü'nün *turnağı bile*₅₉ [dahi] *olamazsın*" diyorlar...
...turnağa haksızlık ediyorlar! (Cüneyt Arcayürek, 28.07.12)

58. Hatta niçin orada tutulduklarını, *kendilerine bile*₆₀ [dahi] *anlatamamanın* travmasını yaşıyorlar! (Orhan Birgit, 27.07.12)

59. Şimdiye kadar ben, Fransız, İngiliz ve Amerikan gazetelerinde, Suriye hakkında Türk basınından çok daha fazla sayıda ve derinlikli haber, analiz okudum. Bizde medyada *Suriye uzmanı bile*₆₁ [dahi] *yok*. Hatta Suriye konusuyla Davutoğlu'ndan başka bir kimse ilgileniyor mu, onu bile bilmiyoruz. (Gazeteci "Ragıp Duran'ın Samandağ İzlenimleri", 23.07.12)

60. Dolayısıyla geçmişte yer yer Avrupa kentlerinde de gözlendiği gibi⁽¹⁾ otosunu evinin önünde, varsa garajında bırakarak işine kamu araçları (metrobüs, otobüs, tramvay, vapur vb.) ile giden vatandaş sayısı artmaktadır. (...) ⁽¹⁾ Yazar, *1960'lerde bile*₆₂ [dahi] Danimarka'da bu duruma tanık olmuştur.) (Prof. Dr. Sümer Gürel, 24.07.12)

61. Balbay'lar, Özkan'lar, önde gelen adlar. Daha yüzlerce, binlercesi var Balbay gibi. Özkan gibi suçu muçu olmadan suçlu sayılanlar!.. *Bir mahkeme kararı bile*₆₃ [dahi]

Turkish Studies

olmadan, herhangi bir yargıcın "Evladım işte sen bu suçu işlemişsin, bu yüzden seni mahkûm ediyorum" diye bir konuşmasını duymadan... (Oktay Akbal, 24.07.12)

62. Hukuk devleti düzeninin en kötü işlemesi halinde bile, "dahası olamaz" denilebilecek bir konumda, akıla, bilgiye dayalı sağlıklı bir öngörü yapılabilecek bir konum için *bile*⁶⁴ [dahi] öngörü yapamamak ne anlama geliyor? (Şükran Soner, 28.07.12)

63. Geçenlerde Samsun'da TOKİ'nin binasını sel aldı. Duydun mu Sertab? İnsanlar öldü. Senin beyefendi "TOKİ'nin suçu yok" dedi. Beyefendinin TOKİ'cisi *istifa bile*⁶⁵ *etmedi*⁴. (23.07.12)

64. Tutuklandıktan sekiz ay sonra (iddianamede tek olmama rağmen sekiz ay sonra) ilk mahkemeye çıktım. Yani 10 dakika içinde beni yargılayıp, suçlu bulan, *yüzüme bile*⁶⁶ [dahi] *bakmadan beni tutuklayanlar*, sekiz ay boyunca ne yaptığımı araştırdılar." (24.07.12)

65. Bu devletlerin beklemedikleri sonuçlar, beklemedikleri haritalar da var emperyalist çekmecelerde. Boyutlardan birisi ve en tehlikelisi budur.

Ama ufku dar medyanın *umurunda bile*⁶⁷ [dahi] *değildir*. (Güray Öz 25.07.12)

66. Suriye sınırında özerk bir Kürt bölgesinin oluşması Büyük Kürdistan hayalini canlandırıyor. Irak'ta olduğu gibi Suriye'de de aynı şekilde Araplar birbirlerini kırarken, Kürtler bir anlamda *kıllarını bile*⁶⁸ *kımıldatmalarına* gerek kalmadan bağımsız devlet olma yolunda otonom bölge oluşturmaktalar. (Sadık Çelik, 28.07.12) (...)

67. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş: Biz cami mimarisinde Mimar Sinan ile doruk noktaya ulaşmışız. *Taklidini bile*⁶⁹ [dahi] *başaramayız*. Bu ayrı bir şey. Geleneksel cami mimarisini tekrarlayabilirsiniz, benzer yapıyı yapabilirsiniz ya da farklı bir şey yapabilirsiniz. Dernekte düşünülen, bir proje yarışması." (25.07.12)

68. Silivri zulümhanesinde kimi beş, kimileri de dört yıldır "tutuklu" olanlar, bu zoraki misafirliğin ne kadar süreceğini *bilme hakkına bile*⁷⁰ *sahip değiller*.

69. "Sözde oyun kurucusuydu, oyuncak oldu": Kılıçdaroğlu, "Bu çapsız kadronun bırakınız derin, *asgari bir stratejik plana bile*⁷¹ [dahi] *sahip olmadığını* görüyoruz." (28.07.12)

70. Tezcan, geçen yılki rekoltenin 120 bin ton civarında olduğuna dikkati çekerek, "Türkiye'nin yemeklik yağ ihtiyacına sağladığı katkı nedeniyle stratejik ürünler arasında yer alan ayçiçeğinde bu yıl, Temmuzun ilk günlerinde çok şiddetli poyraz nedeniyle rekolte kaybı oldu. Ekim alanları yüzde 25 artmasına karşın rekolte *geçen yılki rekoltenin altına bile*⁷² [dahi] *düşebilir* veya aynı oranda olabilir" dedi. (26.07.12.)

5.4. adıl + bile + fiil

71. CHP Milletvekili Ören, Çaldağı'nda gerçekleştirilen işlemi doğa katliamı olarak niteleyerek, "Şirket henüz tam kapasitesinin *200'de 1'i kadar* uygulama yapıyor. Ancak *bu bile*⁷³ [dahi] Turgutlu için büyük risk oluşturuyor" dedi. (Ozan, Yayman, 27.07.12)

72. Hatta Suriye konusuyla Davutoğlu'ndan başka bir kimse ilgileniyor mu, *onu bile*⁷⁴ [dahi] *bilmiyoruz*. (Gazeteci "Ragıp Duran'ın Samandağ İzlenimleri", 23.07.12)

5.5. sıfat + bile + fiil

73. [İlhan Mimaroglu'nun] Kitaplarının yayıncısı Pan Yayıncılık'ın ev sahipliğinde gerçekleşen anma toplantısıyla da *ufacık bile*⁷⁵ [da; dahi] *olsa* bir vefa borcu ödediklerini

⁴ Benzer bir kullanım: "X *pişman bile* [dahi] değil: Üç solcu aydının katili ülkücü, 'O günün şartlarında öyle gerekiyordu' dedi, Erdoğan'a minnet borcu olduğunu söyledi." (14.7.12)

düşünüyor. (26.07.12)

5.6. cümle + bile + fiil

74. Son olarak Başbakan ile yaptığı telefon görüşmesi basına “sızan” Erener’e ilişkin açık bir mektup yayınlayan Güvenç Dağüstün, Erener’in iktidar gemisine binmesini üzüntüyle karşıladığını dile getirdi. İşte Dağüstün’ün Erener’e yazdığı açık mektup:

Bizim bir sürü arkadaşımız hapiste be Sertab. Gazeteciler, aydınlar, sanatçılar... Hala yüzlerine hüküm okunmadı ama hala içerdeler. Senin beyefendi “içeride gazetecilik faaliyetinden dolayı yatan gazeteci yoktur” *bile*₇₆ [dahi] dedi. (...) (23.07.12)

6. Kullanım Değeri: Düşünülebilecek En Olumsuz Durum, Olgu, Kişi

Olumsuzluk “ölüm”, “dayak” gibi genel ve tartışılmayacak kavram veya eylemler olabileceği gibi, öznel de olabilir. Örneğin “4+4+4’ü bile [dahi] sollayıp...” (Bkz. 79)

ad + bile + fiil (olumlu ya da olumsuz)

75. Sıraya dizilen polisler içinde 8 numaralı şüpheli Murat Emer’di. Emer, o anı anlatırken “Yerin dibine girdiğimi hissettim. Vatan haini miyim diye düşündüm. *Vatan hainine bile*₇₇ [dahi] *reva görülmez* dedim kendi kendime” dedi. (28.07.12)

Önvarsayım: “[böyle küçültücü bir muamele] vatan hainine bile reva görülmez” sözcesinde, *vatan haini* ortak kültürde en kötü muameleyi hak eden kişi olarak kabul edilir.

Diğer örnekler:

76. Aşırı sıcaklar, vücutta birçok olumsuzluğa yol açabiliyor, önlem alınmazsa *ölümle bile*₇₈ [dahi] *sonuçlanabiliyor*. (26.07.12.)

77. Hukuk devleti düzeninin *en kötü işlemesi halinde bile*₇₉ [dahi], “dahası olamaz” denilebilecek bir konumda, akıla, bilgiye dayalı sağlıklı bir öngörü yapılabilecek bir konum için bile öngörü yapamamak ne anlama geliyor? (Şükran Soner, 28.07.12)

78. Makinalı tüfek muamelesi: Bir kadın için *dayaktan bile*₈₀ [dahi] *kötü olan şey* aldatılmaktır. Erkek karısını aldatmayacak, kadın erkeğine makinalı tüfek muamelesi yapmayacaktır. (...) (23.07.12)

79. (...) Yaptığım kurultay konuşmasında CHP’nin üzerine gökdelen yıkılırken kendini şemsiye ile korumaya çalıştığını, bu seferki değişikliğin 4+4+4’ü *bile*₈₁ [dahi] sollayıp nihai darbeyi indireceğini vurguladım. (Bedri Baykam, 24.07.12) (Önvarsayım: Konuşucu açısından, “4+4+4” diğer örneklerdeki vatan haini, ölüm, dayak gibi olumsuz bir durumdur.)

7. Kullanım Değeri: Karşılaştırmada Artan Kapsam, Önem (Üstelik)

değil + ad ... ad + bile + fiil / -den öte... ad + bile + fiil

80. Şam-ar Oğlanı!

Türkiye’nin Ortadoğu’daki başlıca özelliklerinden biri şuydu:

Birbiri ile savaş halinde olanlar dahil, tüm ülkelerle eşit mesafede görüşme gücü.

Evet, bu bir güçtü.

Türkiye’nin bu gücüne sahip ülke, kimi zamanlar *değil bölgemizde, dünyada bile*₈₂ [dahi] *yoktu*. Türkiye bu yanıla salt *güvenilir bir ülke olmaktan öte, uluslararası bir kurum kimliğine bile*₈₃ [dahi] *bürünebiliyordu*. (Mustafa Balbay, 28.07.12)

Bu alıntıda iki karşılaştırma söz konusu. İlk karşılaştırmada ikinci gösterge (dünya) birincisinden (bölgemiz) daha *büyük*; ikinci karşılaştırmada ise ikinci gösterge (uluslararası bir kurum kimliği) birincisinden (güvenilir bir ülke) daha *önemli* bir boyuttadır. Bile zarfı 2. göstergelerden sonra yer almaktadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

(değil) "bölgemizde" > "dünyada" (bile);

"güvenilir bir ülke" (olmaktan öte) > "uluslararası bir kurum kimliğine" (bile)

Sorunlu Durumlar:

Öncelikle, *Türk Dil Derneği Sözlüğü*'nün örneği olan "Ablam evlendi de *çocuğu oldu bile*" (bile_{zarf}) cümlesi, "Ablam evlendi de *çocuğu bile* oldu" (bile_{bağlaç}) cümlesiyle karşılaştırıldığında sorunlu gözükmemektedir. İkinci cümlenin daha tutarlı bir kullanım olduğu düşünülmektedir: birinci cümlede, evlenen birinin çocuğunun olması kesin bir önavsayım olarak görülürken, ikinci cümlede sadece "zaman" (çoktan) değeri vurgulanmaktadır. Bütüncede yer alan sorunlu kullanımlar ise şunlardır:

81. Sıradaki: Irak halledildi, Suriye hallediliyor, İran zaten asıl hedef, peki ya Türkiye? (...) Oysa *küresel gücün askeri merkezlerinde bile*₈₄ bu dört ülkenin sınır değişikliğini gösteren haritalar orta yerde duruyor... (Serdar Kızık, 24.07.12) [haritalar **bile**] (4.2. Düşünülebilecek en son (en şaşırtıcı) şey).

Küresel güç ABD, diplomatik yollardan ziyade askeri yöntemlerle birçok ülkenin sınırlarına müdahale etmektedir. Dolayısıyla burada şaşırtıcı olan, sınır değişikliğini gösteren haritaların askeri *merkezlerde bile* bulunması değil, bu merkezlerde *haritaların bile* hazırlanmış olması ve bunun kimseden saklanmamasıdır.

82. Kilo kontrolü açısından ambalajlı dondurmaya ve diğer gıda ürünlerini alırken mutlaka etiketini, besin öğelerini okumak gerektiğine de dikkati çeken Prof. Dr. Funda Elmacıoğlu, "Ambalajların üzerinde besin öğelerini içeren bilgiler okunaklı değil. Besin öğelerini okumakta *ben bile*₈₅ zorlanıyorum. Gerekirse çantada büyüteç taşımak mı lazım? Bende var. Toplum bunları okumaya gayret ederse beslenmede kendileri için çok önemli çığır açmış olurlar" dedi. (23.07.12) (4.2. Düşünülebilecek en son (en şaşırtıcı) kişi)

Buradaki sorun bağlamla ilintilidir. Konuşan özne (Ben= uzman) gözlerinin güçlü olmasını değil, besin konusundaki uzmanlığını vurgulamaktadır.

83. Meyve Sineğinin Demokrasiye Katkısı

(...) Son gruptakiler ise sigaraya karşı aşırı bağımlılık geliştiriyor, kanser ya da kalp hastası olduklarında bile bırakmakta sorun yaşıyorlarmış. (...) Nereden çıktı diyeceksiniz ama meyve sineği gibi *ilgisiz küçücük bir yaratık ile genetik benzerliğimiz bile*₈₆ [dahi] *yüzde 60'a yaklaşıyor*muş. (...) (Prof. Dr. Coşkun TECİMER, 22.07.12) ("**yaratıkla bile...**") (4.2. Düşünülebilecek en son (şaşırtıcı) şey).

Bu sözcüde şaşırtıcı olan, sinekle (diğer durumlar arasında) "benzerliğimiz" in yüksek olması değil, (diğer yaratıklar arasında) küçücük bir "sinek" le olan büyük benzerliğimizdir.

84. Bir tek çocuğun, bir tek gencin haksızlığa uğraması, ruh sağlığının bozulması, *düş kırıklığı yaşaması bile*₈₇, her türlü yaldızlı koltuktan daha önemli değil mi sizce!? Zaten arapsaçına dönüştürülmüş, çağdaşıktan, bilimsellikten, olanak eşitliğinden, insan hak ve özgürlüklerinden uzaklaştırılmış bir eğitim-öğretim dizgemizin orta yerine tüy diktiniz iyice... (Işık Kansu, 28.07.12) ["Bir tek çocuğun, bir tek gencin **bile**"] (5.3. Düşünülebilecek en alt sınır)

Bu sözcüde en alt sınır olarak kabul edilmesi gereken şey, "haksızlığa uğramak, ruh sağlığının bozulması, düş kırıklığı yaşanması" gibi oldukça önemli durumlar olamayacağına göre, bunları "bir tek çocuğun bile" yaşaması olmalıdır.

Aşağıdaki sözcüde "bile" nin kullanımı anlaşılmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır:

Turkish Studies

Dolayısıyla geçmişte yer yer Avrupa kentlerinde de gözlendiği gibi otosunu evinin önünde, varsa garajında bırakarak işine kamu araçları (metrobüs, otobüs, tramvay, vapur vb.) ile giden vatandaş sayısı artmaktadır. Ancak *bu durum bile* TV ekranlarında oto satış reklamlarının alıcıyı tahrik eden (yüzde 0 faizle kredi!) iletilerine engel olamamaktadır. (...) (Prof. Dr. Sümer GÜREL, 24.07.12)

Toplu taşıma araçlarını kullanan insanların sayısı arttıkça, otomotiv sektörünün daha cazip araba fiyatları sunarak müşteri çekmeye çalışması ve insanları toplu taşıma araçlarını kullanmaktan vazgeçirmek istemesi ekonomi açısından doğal bir girişimdir. Dolayısıyla bu sözcede “bile”nin kullanım amacı ve değeri anlaşılmalıdır.

Sonuç

Türkiye Türkçesinde “bile” kullanımı yaygındır ve pek çok kullanım değerine sahiptir. “Bile” sözcüğünün bu bütüncede yer almayan başka kullanım değerleri de olabilir. Bu makalede 8 güne sınırlandırılarak oluşturulan bütüncede kapsamında sonuç gözlemleri ve elde edilen rakamsal sonuçlar şunlardır:

1. “Bile” sözcüğü zarf ve bağlaç dilbilgisel işlevleri ile toplam 7 kullanım değerine sahiptir. Bunlardan biri bile-bağlaç (“zaman”) (bütüncedeki ilk 4 kullanım), kalan altısı ise bile-zarf olarak gerçekleşmiştir (83 kullanım). Bu durumda, *bile-zarf yalnızca “zaman” değeri* taşırken, bile-bağlaç altı kullanım değeri taşımaktadır;

2. bunlar arasından *sözdizimi* açısından en çok çeşitlilik gösteren değer “5. düşünülebilen en alt sınır”dır (6 sözdizimi); ardından gelen kullanım değerleri ise şunlardır: “4. düşünülebilecek en son (en şaşırtıcı) durum, olgu, kişi”dir (3 sözdizimi); “1. zaman” (2 sözdizimi); “3. olması beklenirken olmayan (2 sözdizimi). Kalan 3 kullanım değeri (2., 6., 7.) bir tek sözdizimle gerçekleşmiştir.

3. Tüm kullanım değerlerinde bir önvarsayım bulunmasına karşın, “zaman” (1.), “ihtimal/varsayım” (2.), “düşünülebilen en alt sınır” (5.), “düşünülebilen en olumsuz durum, olgu, kişi” (6.) ve “karşılaştırmada artan kapsam, önem” (7.) değerlerinde imalı anlama rastlanmamıştır. En çok imalı anlam “olması gerekirken olmayan” (3.) ve “düşünülebilecek en son (en şaşırtıcı) durum, olgu, kişi” (4.) değerlerinde saptanmıştır.

Kullanım değeri	İşlevi	Sözdizimi	Örnek
BİLE _{zarf} 1. Zaman	ZARF		
1.1. (vaktinden, beklenenden önce: <i>Şimdiden; çoktan</i>)		1.1. [Çoktan]... fiil (-di) + bile	⇒ <i>fiil olumlu</i> : vardı bile; çizdiler bile; belli etti bile
1.2. (<i>daha önce</i> gerçekleşmiş olması gerekirken gerçekleş(e)memiş olan)		1.2. [Henüz; daha] fiil (-me-di) + bile	⇒ <i>fiil olumsuz</i> : anlatamadım + bile
2. İhtimalinde de; -dığı durumda da; diyelim ki, varsayalım ki...	BAĞLAÇ	(fiil) -ise + bile + fiil	iyileşmiş olsa bile; kayıt yaptırmasanız bile;
3. Olması beklenirken olmayan (İmalı anlamlar)		3.1. ad + bile + fiil	Şu an bile...bana ait(tir); mevcut yapının bile...olmadığı belirtilerek
		3.2. a) [Henüz; daha] zaman ifadesi + bile + ulaç b) [Henüz; daha] ad + bile + ulaç	bir yıl bile geçmeden fırsatımız bile olmadan; ⇒ <i>ulaç olumsuz</i>

Turkish Studies

4. Düşünülebilecek en son (en şaşırtıcı) durum, olgu, kişi (İmalı anlamlar)	4.1. ad + bile + fiil (olumlu ya da olumsuz)	(asker) kasabanın yollarını bile yapar / Çamlıca'ya Osmanlı bile cami yapmadı.
	4.2. adıl (ben) + bile + fiil	Ben bile... araba çağırıyorum
	4.3. hatta + ortaç + bile + fiil	Hatta... destekledikleri [zamanlar] bile oldu
5. Düşünülebilen en alt sınır	5.1. isim-fiil + bile + fiil	Düşünmek bile çıldırtıcı
	5.2. ortaç + bile + fiil	1 lira borcu olan (kişi) bile
	5.3. ad + bile + fiil	1 lira bile borcu olan
	5.4. adıl (bu. o) + bile + fiil	onu bile bilmiyoruz
	5.5. sıfat + bile + fiil	ufacık bile olsa...
	5.6. cümle + bile + fiil	"..." bile dedi.
6. Düşünülebilecek en olumsuz durum, olgu, kişi	ad + bile + fiil	ölümle bile sonuçlanabiliyor/ vatan hainine bile reva görülmez
7. Karşılaştırmada artan kapsam, önem	değil + ad ... ad + bile + fiil / -dan öte... ad + bile + fiil	değil bölgemizde, dünyada bile...

4. İncelemeye konu edilen bütüncede 84 sözcük bulunmaktadır. 84 sözcükte 87 "bile" kullanımı saptanmıştır. Bütüncü dikkate alındığında, "bile" daha çok zarf olarak kullanılmıştır: 4 kullanımla, zarf olarak "bile" kullanımı bütüncenin %4.59'unu oluşturmaktadır. Kalan %95.41'i, 83 kullanımla bile-bağlaç olarak gerçekleşmiştir.

Kullanım değeri (K. D.)	Kullanım sayısı (-/87)	Kullanım yüzdesi %
1. Düşünülebilen en alt sınır (5. K. D.)	38	43.67
2. Düşünülebilecek en son (en şaşırtıcı) durum, olgu, kişi (4. K. D.)	28	32.18
3. İhtimal / varsayım (2. K. D.)	6	6.89
4. Düşünülebilecek en olumsuz durum, olgu, kişi (6. K. D.)	5	5.74
5. Zaman (1. K. D.)	4	4.59
6. Olması beklenirken olmayan (3. K. D.)	4	4.59
7. Karşılaştırmada artan kapsam, önem (7. K. D.)	1	1.14

5. Aynı sözcük birden çok kullanım değeri içerebilir. Örneğin 1. sözcüğün değerleri "zaman" ve "karşılaştırmada artan kapsam, önem"dir; 13. sözcüğün değerleri ise "olması beklenirken olmayan", "zaman" ve "düşünülebilen en alt sınır"dır.

6. Aynı sözcükte birden fazla önvaryayım (örn. 23, 29) ve / veya imalı anlam (örn. 11., 12.) söz konusu olabilir

7. "Bile" bağlaç olarak kullanıldığında,

a) bir topluluğun ortak kültüründe kabul görmüş olguları dile getirdiği zaman (örneğin deyimlerde, atasözlerinde, genel geçer değer yargılarında) göreceli olarak nesnel bir gerçeği;

b) konuşan özne, sözcük öznese ya da yorumlayan öznenin kişisel değerlendirmesini dile getirdiği zaman ise "öznel" bir tutumu, konumlanmayı ya da yargıyı dile getirir. Bir sözcüğün anlamını doğru algılamak için özel olarak değerlendirme ya da çözümleme gerektiren kullanımlar bu son ulam için geçerlidir.

Turkish Studies

KAYNAKÇA

- AMOSSY, Ruth (2010, 3. baskı). **L'argumentation dans le discours**, Paris: Armand Colin.
- ATABAY, Neşe – KUTLUK, İbrahim ve ÖZEL, Sevgi (1983). **Sözcük Türleri** (yön. ve yay. haz. Doğan Aksan), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BRACOPS, Martine (2010). **Introduction à la pragmatique**, Bruxelles: De boeck - Duculot.
- DUCROT, Oswald (1969). "Présumés et sous-entendus". **Langue française**, n°4, s. 30-43.
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine (1986). **L'implicite**, Paris: Armand Colin.
- SCULFORT, Anne (2008). "L'implicite. Présumé et sous-entendus dans l'énoncé".
<http://www.sculfort.fr>